

**UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ DE ȘTIINȚE UMANISTE
DOMENIUL DE DOCTORAT FILOLOGIE**

**REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT
CU TITLUL**

***INTERDISCIPLINARITATE ȘI TRANSDISCIPLINARITATE ÎN
OPERA NARATIVĂ A LUI MAX BLECHER***

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. Paul DUGNEANU

Student-doctorand:

Anamaria PEFTIȚI-DOBRE (CIOBOTARU)

CONSTANȚA

2015

CUPRINS

Capitolul I: Introducere

1.1.	Argument.....	5
1.2.	Repere bio-bibliografice.....	7
1.3.	Stadiul actual al cercetărilor.....	27
1.4.	Metodologia și materialul de lucru.....	36

Capitolul II: Proza autenticității

2.1.	Delimitări conceptuale.....	47
2.2.	Mircea Eliade – autenticitatea ca <i>inautenticitate</i>	54
2.3.	Anton Holban – autenticitatea ca <i>sentiment al morții</i>	59
2.4.	Max Blecher – autenticitatea și <i>irealitatea imediată</i>	64

Capitolul III: *Paratopie* în textele narative ale lui Max Blecher

3.1.	Discursul narativ blecherian.....	73
3.2.	<i>Lumea și lumile</i> operei lui Max Blecher.....	77
3.3.	<i>Construcții paratopice</i> în textele narative ale lui Max Blecher.....	80

Capitolul IV: Discursurile literare și filosofice ale textului narativ blecherian

4.1.	<i>Întâmplări în irealitatea imediată</i> sau discurs despre suferința primară	
4.1.1.	Nevoia eului de a evada din sine.....	89
4.1.2.	„Metaforele obsedante” ale <i>irealității imediate</i>	98
4.2.	<i>Inimi cicatrizate</i> sau discurs despre <i>suferința impusă de boală</i>	104

4.2.1. Personajul blecherian sau ipostaza de <i>a-fi-întru-moarte</i>	104
4.2.2. Sanatoriul – spațiul al erosului și thanatosului.....	111
4.3. <i>Vizuina luminată</i> sau discurs despre <i>degradare și descompunere</i> ca efecte ale suferinței.....	122

Capitolul V: Reprezentări grafice ale textului narativ blecherian

5.1. Expresiile suferinței.....	129
5.1.1. Max Blecher și pictura expresionistă.....	129
5.1.2. Max Blecher și pictura suprarealistă.....	147

CAPITOLUL VI: Dincolo de granița textului

6.1. Incursiuni în imaginarul blecherian.....	156
6.2. Nivelurile realității în textul blecherian.....	166
6.3. Sacrul ca experiență a unei realități trăite.....	175

CONCLUZII	181
------------------------	-----

BIBLIOGRAFIE	191
---------------------------	-----

INTERDISCIPLINARITATE ȘI TRANSDISCIPLINARITATE ÎN OPERA NARATIVĂ A LUI MAX BLECHER

Scopul cercetării

Max Blecher (8 septembrie 1909 – 31 mai 1938) a fost un scriitor român, de origine evreiască, a cărui operă, publicată în perioada 1930 – 1937 și postum, în 1971 – ultimul roman, *Vizuina luminată*, a fost receptată diferit încă de la apariția primelor scrieri ale autorului.

De cele mai multe ori, abordarea operei lui Max Blecher a fost în strânsă legătură cu boala cumplită de care a suferit acesta, Morbul lui Pott (tuberculoză osoasă), boală care i-a curmat existența la vârsta de 29 de ani, în ciuda tratamentelor îndelungate și chinuitoare pe care le-a urmat în sanatoriile din Berck-sur-Mer – Franța, Leysin – Elveția și Techirghiol – unde inițial autorul a fost tratat de reumatism.

Astfel, M. Blecher, cum a semnat toată opera sa, cu excepția articolelor apărute sub pseudonimele – Mihail Bera și In-Interim, a fost „condamnat” încă de la vârsta copilăriei la ceea ce chiar scriitorul numea în cel de-al doilea roman al său, *Inimi cicatrizate*, să trăiască într-o „atroce categorie de viață”¹.

Demersul analitic întreprins propune analiza celor trei romane ale scriitorului – *Întâmplări în irealitatea imediată*, *Inimi cicatrizate* și *Vizuina luminată* din perspectivă transdisciplinară, pornind de la teoria lui Basarab Nicolescu, expusă în lucrarea sa – *Transdisciplinaritatea. Manifest*², publicată în anul 1999.

Abordarea transdisciplinară nu a exclus perspectiva monodisciplinară asupra operei, granițele disciplinei fiind, în acest sens, foarte bine explorate. Astfel, *monodisciplinaritatea*, *abordarea integrată*, *inter-* și *pluridisciplinaritatea* au devenit, în demersul de față, etape ale abordării transdisciplinare.

Demonstrația a pornit de la *abordarea integrată* a textului care a presupus, într-o primă fază, selectarea acelor conținuturi care facilitează interpretarea textului. Integrarea a

¹ Max Blecher, *Inimi cicatrizate*, ediție îngrijită de Florian Ioniță, București, Editura Art, 2009, p. 39.

² Basarab Nicolescu, *Transdisciplinaritatea. Manifest*, traducere de Horia Mihail Vasilescu, Iași, Editura Polirom, 1999.

fost un proces complex pe care l-am realizat progresiv, de la modelul clasic disciplinar până la disoluția barierelor disciplinare – transdisciplinaritatea.

Ideea a fost de a da o lectură coerentă asupra textului lui Max Blecher care să meargă dincolo de granițele înguste ale disciplinei, pornind de la alte texte literare – expresii ale suferinței, bolii și morții. Discursurile unor autori precum George Bacovia, Hortensia Papadat-Bengescu, Thomas Mann, Franz Kafa și nu numai, au devenit *conținuturi integrate* pentru descifrarea textului blecherian.

Următorii pași pe care i-am parcurs în vederea interpretării transdisciplinare a textului, după *abordarea integrată*, au fost *inter-* și *pluridisciplinaritatea*.

Demersul întreprins a vizat, de asemenea, relaționarea discursului despre boala și moartea personajului blecherian cu textele filosofice ale lui Martin Heidegger, Søren Kierkegaard, Edmund Husserl, Karl Jaspers și cu reprezentările grafice ale unor pictori expresioniști și suprarealiști.

Abordarea transdisciplinară a textului lui Blecher a pornit de la delimitarea conceptuală a termenilor „real” și „realitate”, realizată de savantul român Basarab Nicolescu.

Astfel, am constatat că neomogenitatea realității în care trăiește personajul blecherian a determinat crearea unor „niveluri de realitate” funcționale, fiecare în parte, după propriul set de legi.

În acest context, am propus surprinderea legăturii de care vorbea Basarab Nicolescu în opera citată, dintre „obiectul transdisciplinar – ansamblul nivelurilor de Realitate” identificate în text și „zona sa complementară de non-rezistență” – și „subiectul transdisciplinar – ansamblul nivelurilor de percepție” ale personajului și „zona sa complementară de non-rezistență” prin intermediul „terțului ascuns” care face posibilă, prin „zona de transparență absolută”³, comunicarea dintre fluxul de informație ce străbate lumea exterioară și fluxul de conștiință ce traversează universul interior.

Am interpretat *lumea* textului lui Blecher pe verticală, prin surprinderea tuturor „nivelurilor de realitate” și „de percepție” pe care personajul le experimentează.

³ Basarab Nicolescu, „Transdisciplinaritatea și unitatea deschisă a lumii”, în *op.cit.*, p.66.

Actualitatea temei

În anul 2000 am avut oportunitatea de a intra într-un program de formare al Centrului *Educația 2000+*, finanțat de Fundația pentru o Societate Deschisă a lui George Soros care a investit în acest program timp de 10 ani. În perioada 2000-2004 am urmat cursurile de formare ale Centrului pe *Noi didactici în viziune transdisciplinară*, devenind la sfârșitul acestui program, formator național pe *Didactică transdisciplinară*. Ca formator am susținut cursuri pe această tematică în cadrul diferitelor proiecte finanțate prin fonduri europene. Experiența pe care am acumulat-o mai întâi ca formabil și apoi ca formator a fost esențială pentru mine, schimbându-mi optica asupra demersului didactic.

Ideea acestui proiect de cercetare a plecat de la o realitate, constatată în timp, din practica la catedră, în special după anul 2000 când programele școlare prevedeau realizarea unor demersuri inter-, pluri- și transdisciplinare în activitatea didactică.

Astfel, am constatat o transgresare incorectă / inadecvată a graniței disciplinei în momentul interpretării textului literar. Limita, dacă există, trebuie transgresată corect. Problematica lumii contemporane este atât de complexă încât nu mai putem merge pe ideea monistă promovată cândva în pedagogie, dând prioritate interpretării monodisciplinare a textului literar.

Ideea de a aborda inter –, pluri – și transdisciplinar textul literar este, în contextul actual – al programelor care vizează formarea de competențe transcurriculare la elevi și al existenței manualelor alternative – o necesitate.

Conștientizarea complexității conținuturilor discutate la clasă m-a determinat să renunț, în timp, la abordarea strict monodisciplinară a acestora care este nu numai deficitară dar și aproape imposibil de realizat.

Am ales opera scriitorului Max Blecher și datorită interpretării, în mare parte unidirecționale a acesteia – percepția criticilor fiind „dirijată”, în majoritatea cazurilor de elemente ce țin de biografia autorului.

Astfel, interpretarea din perspectivă transdisciplinară a textelor lui Max Blecher, propune, etapizat, *abordarea integrată*, realizarea demersurilor *inter –* și *pluridisciplinare*, pentru a ajunge, în final, la o analiză transcurriculară a operei scriitorului.

Metodologia și materialul de lucru

Proiectul de cercetare propune abordarea textului romanesc blecherian din perspectivă transdisciplinară. Am relaționat această perspectivă cu alte metode de investigare a textului literar – metoda psihocritică (Charles Mauron, *De la metaforele*

obsedante la mitul personal), biografică (Karl Jaspers, *Texte filosofice*), simbolică (Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului*), René Guénon (*Regele lumii și Simboluri ale științei sacre*) și oceanografică (Mircea Eliade, *Oceanografie*).

Astfel, am evidențiat acele „metafore obsedante” ale textului blecherian, halucinațiile și simbolurile care au ajutat la interpretarea pe verticală a operei, prin surprinderea tuturor „nivelurilor de realitate” și de „percepție” în care trăiește personajul.

Primul pas spre transdisciplinaritate l-a constituit abordarea integrată a conținuturilor. Transgresarea corectă a *limitelor* textului literar a presupus selectarea atentă a acelor conținuturi care să permită decodarea textului și nu încifrarea lui. Transgresări incorecte ale *limitei* sunt frecvente, rezultatul constând în schimbarea radicală a sensului operei (de ex: Mircea Eliade interpretează *Mănăstirea Argeșului* – ca apologia jertfei, pe când Mircea Cărtărescu – apologia crimei).

Textele poetice ale lui George Bacovia și Mihai Eminescu, opera scriitorilor Hortensia Papadat-Bengescu, Franz Kafka, Thomas Mann și nu numai, au devenit conținuturi integrate pentru descifrarea textului blecherian.

Am demonstrat că nu se poate citi textul numai prin el însuși; am evidențiat anumite semnificații ale acestuia prin aplicarea unor alte grile de lectură.

Următoarea etapă, după *abordarea integrată*, a fost *interdisciplinaritatea* – constatarea acelor legături pe care textul le are cu alte domenii. Astfel, demersul întreprins a urmărit modul în care textul blecherian realizează un „dialog” cu textele filosofice ale lui Martin Heidegger, Søren Kierkegaard, Edmund Husserl, Karl Jaspers și cu reprezentările grafice ale unor pictori precum Edvard Munch și Salvador Dali și nu numai.

Din perspectivă *pluridisciplinară*, am observat cum temele majore ale creației blecheriene – boala și moartea – au fost abordate de celelalte arte cu care textul a intrat în relație deschisă.

În transdisciplinaritate „am ajuns” după parcurgerea obligatorie a acestor etape. Pentru a merge *dincolo* de granița textului a trebuit să „citim” cu atenție, apelând la grile de lectură diferite, ceea ce se află în interiorul textului.

Ipoteza

Receptarea operei lui Max Blecher, de-a lungul timpului, încă de la apariția primelor volume ale autorului, a stat sub semnul biograficului.

Pornind de la unul dintre principiile fundamentale ale transdisciplinarității – *deschiderea* și de la considerentul că personajul blecherian trăiește într-un univers

multidimensional, lucrarea a încercat să surprindă, conform teoriei lui Basarab Nicolescu, toate „nivelurile de realitate” pe care le proiectează acesta, niveluri ordonate de percepția exacerbată a eroului.

Abordarea transdisciplinară permite transgresarea limitei disciplinei pentru relevarea adevăratelor semnificații ale textului literar.

Caracterul inovator al cercetării

Demersul întrprins contribuie la îmbogățirea perspectivelor de interpretare a unuia dintre scriitorii importanți ai literaturii române.

Lucrarea a surprins unele aspecte pe care critica literară le-a tratat incidental – asociera textelor lui Max Blecher cu operele pictorilor suprarealiști. În acest sens, am realizat, într-un capitol separat, o analiză *interdisciplinară* a operei scriitorului cu reprezentările grafice nu numai a pictorilor suprarealiști, ci și cu a celor expresioniști. Am „citit” opera scriitorului prin prisma acestor tablouri. Din perspectivă *pluridisciplinară* am observat cum se reflectă două teme majore ale operei blecheriene – boala și moartea – în picturile acestor artiști. Acest demers a fost posibil după *abordarea integrată* a textului blecherian – explicarea textului prin apelarea la alte texte literare. De asemenea, în ultimul capitol al lucrării, am dezvoltat plecând de la teoria transdisciplinară a lui Basarab Nicolescu, aspecte pe care critica literară le-a ignorat. Astfel, „am mers dincolo” de granița pe care o impune abordarea monodisciplinară, descoperind „universul multidimensional” al operei lui Blecher, „nivelurile de realitate” și de „percepție” la care „trăiește” personajul său. În fapt, am demonstrat că *lumile* în care trăiește personajul lui Blecher, „nivelurile de realitate” și „nivelurile de percepție” pe care le experimentează acesta, sunt rezultatul viziunilor și halucinațiilor unui eu captiv într-o identitate indezirabilă.

CAPITOLUL I - INTRODUCERE

În „**Repere bio-biografice**” am făcut o trecere în revistă a celor mai importante momente din biografia autorului – parcurgerea și absolvirea de către scriitor a cursurilor Gimnaziului *Roman Vodă*, plecarea în capitala Franței pentru a studia medicina și nu în ultimul rând, depistarea bolii. Am relaționat cazul lui Blecher cu cel al altor scriitori bolnavi de tuberculoză – surorile Brontë, Franz Kafka, Thomas Mann, boală secondată de o instabilitate emoțională și psihică evidentă în cazul acestora.

Am propus o analiză a primelor scrieri ale autorului – narațiuni care au avut rolul de a anticipa roamanele lui Blecher. Aceste prime povestiri, cu excepția a două dintre ele, surprind etape ale suferinței scriitorului, fragmente pe care le-am identificat și în romane. Două dintre aceste proze – *Incursiuni* și *Berck. Orașul damnaților* au necesitat o atenție deosebită, fiind explicate pentru credința autorului într-un univers multidimensional pe de o parte și pe de altă parte, pentru conturarea filosofiei de viață a bolnavului din proza de mai târziu.

Am analizat, de asemenea, corespondența pe care a purtat-o Blecher în epocă, insistând asupra scrisorilor către pictorița Lucia-Demetriade Bălăcescu, Geo Bogza și Mihail Sebastian. Pasiunea pentru pictură a lui Blecher a fost comunicată în mod direct, de aici și impresia picurală pe care o creează romanele sale (am demonstrat că crearea celebrului tablou – *Seherezada*, al Luciei Bălăcescu, a fost după indicațiile primite de la autor). Am subliniat că această corespondență a limitat receptarea operei lui Blecher, în general, la un singur eveniment din viața scriitorului – boala.

Primul și ultimul roman al lui Blecher au fost primite foarte bine de către critica literară. Nu același lucru s-a petrecut și cu cel de-al doilea, *Inimi cicatrizate* care a fost asociat mult timp cu celebrul roman la lui Thomas Mann, *Muntele vrăjit*. Am constatat că acest roman a trezit interesul regizorilor de teatru și film, astfel încât, în acest subcapitol, am prezentat opera autorului și din perspectiva artei teatrale și cinematografice, insistând asupra faptului că mulți dintre criticii de film au numit romanul lui Blecher – „abces afectiv”⁴.

În „**Stadiul cercetărilor**” am surprins momentele cele mai importante ale receptării operei lui Blecher.

Astfel, am enumerat și analizat – receptarea operei lui Blecher de către Geo Bogza și Mihail Sebastian, perioada: 1967 – 1979 când Dinu Pillat și Sașa Pană au reeditat romanele scriitorului, momentul *Istoriei literaturii române între cele două războaie mondiale* a lui Ovidiu S. Crohmălnicenu – primul critic care a observat apropierea operei lui Blecher de cea a lui Kafka, încadrarea în proza de tip existențialist a operei autorului de către I. Negoîtescu, Al. Protopopescu și Nicolae Balotă, observațiile deosebit de importante, din punctul de vedere al abordării transdisciplinare, pe care le face Eugen Ionescu, referitoare la rolul percepției în construirea universului blecherian. Nu în ultimul rând am discutat studiile lui R.G. Țeposu, Nicolae Manolescu și unul dintre cele mai

⁴ Mihaela Mihailov, „Inimi cicatrizate: abces afectiv”, în *Suplimentul de cultură*, nr. 101, 11 aprilie 2006.

recente, privind chiar modul în care a fost receptat scriitorul de-a lungul vremii, al Adei Brăvescu. Toate aceste interpretări au devenit conținuturi integrate pentru o abordare transdisciplinară a textului blecherian care a mers dincolo de granița impusă de boala autorului.

CAPITOLUL al II-lea – PROZA AUTENTICITĂȚII

În subcapitolul „**Delimitări conceptuale**” am punctat cele mai importante opinii ale teoreticienilor autenticității, pornind de la Montaigne, Marivaux, Apollinaire, Sartre, Camus și ajungând la Joyce și Wolf – în literatura universală și la Camil Petrescu și Lucian Blaga în literatura română.

Separat, am analizat conceptul de autenticitate la Mircea Eliade, Anton Holban și Max Blecher.

În subcapitolul „**Mircea Eliade – autenticitatea ca inautenticitate**”, am redat punctul de vedere al savantului român în legătură cu autenticitatea unei opere literare. Am asociat proza lui Mircea Eliade cu cea a lui Max Blecher, evidențiind două aspecte deosebit de importante care apropie opera celor doi scriitori: supremația *experienței trăite* și posibilitatea revelării *sacruului camuflat în profan*.

În subcapitolul – „**Anton Holban – autenticitatea ca sentiment al morții**”, am analizat opera celor doi scriitori plecând de la tema fundamentală a romanelor lor – moartea. Din perspectivă transdisciplinară, sentimentul accentuat al morții sau „aripa morții”⁵ sub care amândoi scriitorii au compus, le-a permis percepția realității la un alt nivel, personajele acestora trăind drama imposibilității schimbării identității date.

În ultimul subcapitol al celui de al II-lea capitol, „**Max Blecher – autenticitatea și irealitatea imediată**”, am abordat problema autenticității scriitorului din perspectiva relației *autenticitate – inautenticitate* care în termenii abordării transcurriculare a textului, am constatat că poate fi redată sub forma *univers multidimensional – univers unidimensional*.

Am observant că în *inautenticul evident* al unor spații – bâlciul, panopticumul, cinematograful, teatru – personajul blecherian identifică căi de acces a unei alte realități. Am analizat în detaliu scenariile onirice, halucinațiile și viziunile personajului blecherian, constatând că acestea alcătuiesc, de fapt, „nivelurile de percepție” ale eroului.

⁵ Dumitru Micu, *În căutarea autenticității*, II, București, Editura Minerva, 1994, p. 74.

CAPITOLUL al III-lea – PARATOPIE ÎN TEXTELE NARATIVE ALE LUI MAX BLECHER

În primul subcapitol – „**Discursul narativ blecherian**”, am analizat discursul românesc al lui Blecher pornind de la studiul lui Dominique Maingueneau, *Discursul literar. Paratopie și scenă de enunțare*. Din perspectivă *inter-* și *pluridisciplinară* am evidențiat modul în care discursul se constituie „tematizându-și propria constituire”.

În subcapitolul al doilea, „**Lumea și lumile operei lui Max Blecher**”, am pornit tot de la un studiu al lui Dominique Maingueneau, *Pragmatică pentru discursul literar. Enunțare literară*. Noutatea abordării a constatat în observarea modului în care un univers real, unidimensional, înscris în limitele bolii și suferinței, aparent fără pretenții literare dă naștere universului multidimensional. Specificul operei lui Blecher, din perspectivă *transdisciplinară*, nu este dat de lumea limitată a sanatoriului pe care autorul o descrie, ci de lumile halucinante și viziunile năucitoare care se nasc din această lume. Originalitatea interpretării constă în valorificarea conținuturilor integrate care în terminologia lui Maingueneau devin „oglinzile de legitimare” a operei lui Blecher.

În ultimul subcapitol, „**Construcții paratopice în textele narrative ale lui Max Blecher**”, am identificat cele trei tipuri de paratopii de care vorbea Dominique Maingueneau în lucrarea sa, *Discursul literar. Paratopie și scenă de enunțare*: „paratopia de identitate”, „paratopia spațială” și „paratopia temporală”. Dacă prima dintre cele trei tipuri de paratopii enunțate vorbește despre dorința eului de a evada dintr-o individualitate încorsetantă, eul blecherian realizând *kierkegaardian* „că nu-i este dat să fie decât eu”, celelalte două tipuri de paratopii, analizate din perspectivă *transdisciplinară*, vorbesc despre dorința eului de a evada din universul unidimensional în care trăiește. Astfel, am demonstrat că toate viziunile și scenariile onirice care presupun modelizarea timpului și a spațiului în care personajul se situează vorbesc despre dorința de evadare a acestuia din „societatea topică” în care este obligat să trăiască.

CAPITOLUL al IV-lea – DISCURSURILE LITERARE ȘI FILOSOFICE ALE TEXTULUI NARATIV BLECHERIAN

În acest capitol al lucrării am propus o abordare *interdisciplinară* a celor trei romane ale lui Blecher din perspectiva „dialogurilor” filosofice pe care atât textele autorului cât și cele ale altor scriitori le realizează.

În primul subcapitol, **„Întâmplări în irealitatea imediată – discurs despre „suferința primară”** am analizat două aspecte pe care acest prim roman al autorului le ridică – nevoia unei alte idenități și „metaforele obsedante” din *irealitatea imediată*.

În ceea ce privește primul aspect, nevoia eului de a fi altceva decât ceea ce i-a fost dat să fie, am relaționat textul lui Blecher cu cel al lui Kafka, transformările eului narativ blecherian fiind la fel de spectaculoase ca cele ale eroului din *Metamorfoza* lui Kafka, cu precizarea că la Kafka, spre deosebire de Blecher, schimbarea vine din exterior. Asocierea romanului blecherian nu s-a făcut numai cu scrierile lui Kafka, din această perspectivă, Blecher apropiindu-se și de Urmuz. Pe lângă abordarea textelor lui Blecher din prisma relației cu scrierile lui Kafka și Urmuz (care în acest context au devenit *conținuturi integrate*), am propus și observarea influenței filosofiei kierkegaardiene (prin referire la două dintre textele filosofului danez – *Boala de moarte* și *Jurnalul seducătorului*), concluzionând că „boala” personajului lui Blecher este cauzată de captivitatea într-un trup nedezirabil din care acesta dorește să evadeze. Personajul *seduce* prin lumile imagine, „nivelurile de realitate” create în care își propune în mod programatic să trăiască.

„Metaforele obsedante” ale textului blecherian observabile în *irealitatea imediată*, în care personajul blecherian trăiește și lumea pe care o configurează acestea permit asocieri ale textului autorului român cu filosofia aristoteliană a imitației, cu textele eliadești și nu în ultimul rând cu textul lui Gide – *Tezeu* (mai ales prin încercarea de construire a eului dincolo de orice constrângere) și a lui Sartre – *Greața* (prin sentimentul de repulsie față de lumea în care trăiește). Perspectiva sumbră asupra lumii este bacoviană, textele poetice ale lui George Bacovia, proza lui Eliade, Gide și Sartre fiind *conținuturi integrate* pentru relevarea adevăratelor semnificații ale textului blecherian.

În cel de-al doilea subcapitol, **„Inimi cicatrizate sau discurs despre suferința impusă de boală”**, am analizat din perspectiva modelului ființei propus de Heidegger relația personajului cu moartea și implicit cu timpul în care trăiește, pe de-o parte, iar pe de altă parte toposul specific al sanatoriului, situat la interferența erosului cu thanatosul. Modul de a gândi erosul apropie textele lui Blecher de cele ale Hortensiei Papadat-Bengescu – mai ales prin lipsa afectului și modalitatea de a reduce iubirea la o sumă de senzații. Nu în ultimul rând, am observat că riturile de iubire pe care le practică personajele blecheriene trimit la mistica erotică indiană, surprinsă de Eliade în romanele sale.

În ultimul subcapitol – **„Vizuina luminată sau discurs despre degradare și descompunere ca efecte ale suferinței”** am analizat „lumile interioare” ale lui Blecher prin intermediul teoriilor lui Lichtenberg și Jung, visul blecherian fiind un „nivel al

realității” la care personajul trăiește, mai real decât în realitatea din care face parte, o modalitate prin care poate evada din identitatea dată.

CAPITOLUL al V-lea – REPREZENTĂRI GRAFICE ALE TEXTULUI BLECHERIAN

În capitolul al V-lea am propus o abordare *inter- și pluridisciplinară* a romanelor lui Blecher, considerate „expresii ale suferinței”, relaționându-le cu tablouri celebre ale pictorilor expresioniști și suprarealiști. Am evidențiat rolul corespondenței pe care scriitorul însuși o are în epoca cu pictorița Lucia-Demetriade Bălăcescu, căreia i-a declarat că modelul perfecțiunii este pentru el, Salvador Dali.

Astfel, am constatat că reprezentarea subiectivă a lumii și distorsionarea realității sunt două dintre trăsăturile care apropie textele lui Blecher, mai ales primul roman al scriitorului, de tablourile antropomorfe ale pictorilor flamanzi, în special de cele ale lui Joos de Momper și de picturile expresioniste ale lui Frantisek Kupka, Georges Rouault și Edvard Munch. Am demonstrat că textele lui Blecher pot fi redată grafic, *lumile* reprezentate fiind „niveluri ale realității” la care personajul trăiește.

Încercarea de explorare a subconștientului uman identificată mai ales în primul și ultimul roman al autorului, apropie textele lui Blecher de pictura suprarealistă, opera sa păstrându-și particularitățile sale specifice.

Astfel, am observat că modalitatea de a gândi moartea în *Vizuina luminată* este asemănătoare cu cea a pictorului suprarealist Jean Arp (tablourile acestuia realizate prin tehnica - „earthquake lines” exprimă ca și opera lui Blecher, imprevizibilul morții), traversarea nivelurilor de existență prin contopirea cu natura amintește de tablourile lui Sabin Bălașa, grotescul uneori al evenimentelor dramatice trimite la tablourile lui Endre Bálint și nu în ultimul rând viziunile năucitoare, halucinațiile și aglomerarea de obiecte fără nicio legătură precis stabilită între ele, sunt desprinse parcă din tablourile lui Dali. Pictura suprarealistă susține practic prin imagini ideea unei granițe neclar trasate între realitate și irealitate. Din perspectivă transdisciplinară, aceste idei postulate de opera lui Blecher, au permis traversarea graniței, al cărui contur în mod intenționat nu este precizat de autorul ei, pentru a merge *dincolo*.

CAPITOLUL al VI-lea – DINCOLO DE GRANIȚA TEXTULUI

Capitolul final al lucrării a reprezentat ultima etapă a demersului întreprins – traversarea *frontierei* textului. Acest pas a fost posibil datorită respectării tuturor treptelor

pe care le presupune transdisciplinaritatea – *abordarea integrată, inter- și pluridisciplinaritatea*.

Pentru a *merge dincolo* de limita textului am analizat, mai întâi, imaginarul blecherian. Am demonstrat că aici originează *lumile* scriitorului. Ceea ce a fost interesant de observat, la primul și mai ales la ultimul roman al lui Blecher, a fost modul în care imaginarul narativ funcționează. Astfel, am constatat că ceea ce declanșează trecerea *dincolo* este boala personajului care-l face să valorizeze altfel viața. În primul rând, am observat o exacerbare a simțurilor eului narativ care-i permite o percepție cu totul nouă asupra lumii. Am asociat, în acest punct, textele lui Blecher cu cele ale autorului american E. A. Poe, „distorsionările incompatibile cu realitatea” originând în cazul ambilor scriitori în interiorul unui „eu bolnav” de lume.

Opera lui Poe, ca și cea a lui Blecher configurează o poetică a spațiilor închise unde originează toate halucinațiile și proiecțiile vizionare. Am observat că ceea ce permite *deschiderea* către una alt „nivel de realitate” este tocmai poziționarea personajelor într-un spațiu închis.

În al doilea subcapitol am explicat teoria lui Basarab Nicolescu privind „nivelurile de realitate / percepție”. De sorgine husserliană, ideea postulată este aceea a existenței unor modalități diferite de percepție a realității. Astfel, am realizat distincția clară între abordarea disciplinară a textului literar care presupune analiza unei singure realități și abordarea transdisciplinară care include observarea tuturor „nivelurilor de realitate existente”. Boala, în cazul lui Blecher, permite accesarea diferitelor „niveluri de realitate” deoarece rolul pe care-l joacă moartea în viață noastră – după cum însuși Nicolescu afirma – este de a descoperi noi sensuri vieții.

Abordând textul transdisciplinar am ajuns la concluzia că lumea în care trăiește personajul blecherian este multidimensională, cuprinzând atâtea niveluri de realitate, câte niveluri de percepție are personajul.

Am evidențiat subiectivizările și obiectivizările multiple ale lumii pe care le întreprinde personajul blecherian, în așa fel încât, în final, efectul a fost obținerea unei *trans-naturi*, ultima treaptă a modelului transdisciplinar propus de Nicolescu.

Am observat că demersul pe care îl face personajul blecherian pentru obținerea *naturii vii* este acela de a integra analizei, experiența pe care o trăiește. Astfel, boala și implicit observarea în detaliu a tuturor modificărilor produse de aceasta permite *deschiderea*.

Am constatat că subiectivizările și obiectivizările lumii se produc în funcție de corespondența care există între „nivelurile de realitate” și „nivelurile de percepție”. Personajul lui Blecher înțelege că pentru a transgresa limitele lumii în care trăiește trebuie să depășească bariera propriului trup. Astfel, procesul de transgresare al realității presupune o percepție dilatată în primul rând a eului, înainte de lume.

Concluzia la care am ajuns, prin acest demers transdisciplinar, a fost că rezultatul obținut de personajul blecherian, în urma transgresărilor succesive, nu este acela de schimbare a identității, lucru pe care și l-ar fi dorit să se întâmple, ci de creare a unor lumi paralele în care eul poate avea ce identitate dorește. Am observat că în ultimul roman avem apogeul *deschiderii* spre altceva pentru că aici există cele mai multe tentative ale eului de a-și cunoaște sinele. Nu în ultimul rând, am analizat proiecțiile onirice ale personajului pentru a înțelege dacă transgresările limitei și realitățile nou formate păstrează reminiscențe ale realului din care personajul provine. Am evidențiat că soluția la care apelează personajul blecherian pentru a scăpa de aceste reminiscențe este analiza amănunțită a durerii și nu tentativa de radiere a acesteia.

În ultimul subcapitol, **„Sacru ca experiență a unei realități trăite”**, am analizat teoria lui Basarab Nicolescu, din studiul citat, conform căreia un demers coerent asupra lumii în care trăim trebuie să presupună discutarea ideii de „sacru”.

Pornind de la ideea că sacru este definit prin „experiența unei realități trăite”, am demonstrat că textul lui Blecher permite deschiderea spre interpretarea transdisciplinară tocmai datorită faptului că, aparent închis, el include de fapt trăirea autorului.

Astfel, am constatat că sacru, definit ca acea „zonă de rezistență” care leagă „nivelurile de realitate” de „nivelurile de percepție” dă posibilitatea personajului, prin trăire directă, să experimenteze simultan toate aceste niveluri existente.

Concluzia la care am ajuns este că trăirea și contemplarea unei experiențe unice, în același timp, permite formarea unei „trans-percepții” prin care personajul cunoaște toate nivelurile de realitate.

Demersul transdisciplinar pe care l-am întreprins a avut ca scop: observarea și analizarea tuturor „nivelurilor de realitate”, după transgresarea corectă a limitei înguste a textului care de cele mai multe ori nu ne ajută să vedem realitatea ci o copie a acesteia.

BIBLIOGRAFIE

A. Surse primare

Opere de Max Blecher

Blecher, Max, *Berck, orașul damnaților*, în *Vremea*, An VII, n. 558 din 7 octombrie 1934, p. 9.

Blecher, Max, *Buțu*, în *Adevărul literar și artistic*, An XII, Seria a II-a, n. 661 din 6 august 1933, p. 2.

Blecher, Max, *Don Jazz*, în *Bilete de papagal*, An III, n. 465 din 13 iulie 1930, pp. 6, 7.

Blecher, Max, *Herrant*, în *Bilete de papagal*, An III, n. 463 din 29 iunie 1930, p. 9.

Blecher, Max, *In-mix-fix*, în *Frize*, An I, n. 6-7, august - septembrie 1934, p. 5.

Blecher, Max, *Insinuări*, în *Frize*, An I, n. 8, octombrie 1934, p. 8.

Blecher, Max, *Jenică*, în *Adevărul literar și artistic*, An XII, Seria a II-a, n. 661 din 6 august 1933, p. 2.

Blecher, Max, *Limite I*, în *Bilete de papagal*, An III, n. 469 din 10 august 1930, p. 10.

Blecher, Max, *Limite II*, în *Bilete de papagal*, An III, n. 470 din 17 august 1930, p. 9.

Blecher, Max, *Limite III*, în *Bilete de papagal*, An III, n. 471 din 24 august 1930, p. 8.

Blecher, Max, *Corp transparent*, București, Editura Bibliofilă, 1934.

Blecher, Max, *Inimi cicatrizate*, București, Editura Art, 2009.

Blecher, Max, *Întâmplări în irealitatea imediată*, București, Editura Art, 2009.

Blecher, Max, *Vizuina luminată*, București, Editura Art, 2009.

Blecher, M., *Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate. Vizuina luminată. Corp transparent. Corespondență*, ediție îngrijită, tabel cronologic și referințe critice de Constantin M. Popa și Nicolae Țone, prefată de R. G. Țeposu, București / Craiova, Editura Vinea / Aius, 1999.

B. Surse secundare

Critică și teorie literară

Bachelard, Gaston, *Aerul și visele. Eseu despre imaginația mișcării*, traducere de Irina Mavrodin, în loc de prefață: „Dubla legitimitate” de Jean Starobinski, traducere de Angela Martin, București, Editura Univers, 1997.

Bachelard, Gaston, *Apa și visele. Eseu despre imaginația materiei*, traducere de Irina Mavrodin, București, Editura Univers, 1997.

Bachelard, Gaston, *Pământul și reveriile voinței*, traducere de Irina Mavrodin, București, Editura Univers, 1998.

Bachelard, Gaston, *Psihanaliza focului*, traducere de Lucica Ruxandra Munteanu, prefață de Romul Munteanu, București, Editura Univers, 1998.

Blaa, Lucian, *Trilogia cunoașterii*, București, Editura pentru Literatură Universală, 1969.

Buranelli, Vincent, *Edgar Allan Poe*, traducere de Livia Deac, București, Editura pentru Literatură Universală, 1966.

Caillois, Roger, *În inima fantasticului*, București, traducere de Iulia Soare, cuvânt introductiv de Edgar Papu, Editura Meridiane, 1971.

Cap-Bun, Marina, *Între absurd și fantastic. Incursiuni în apele mirajului*, Pitești, Editura Paralela 45, 2001.

Călinescu, Alexandru, *Anton Holban, complexul lucidității*, București, Editura Albatros, 1972.

Cărtărescu, Mircea, „Care-i faza cu cititul”, în *A patra inimă*, București, Editura Artur, 2010.

Ciobanu, Valeriu, *Hortensia Papadat-Bengescu*, București, Editura pentru Literatură Universală, 1965.

Creția, Petru, *despre E.A. Poe. Infernul terestru*, București, Editura Muzeul Literaturii Române, 2003.

Cristescu, Maria-Luiza, *Hortensia Papadat-Bengescu, portret de romancier*, București, Editura Albatros, 1976.

de Saussure, Ferdinand, *Curs de lingvistică generală*, publicat de Charles Bally și Albert Sechehaye, în colaborare cu Albert Riedlinger, ediție critică de Tullio De Mauro, traducere și cuvânt înainte de Irina Izverna Tarabac, Iași, Editura Polirom, 1988.

Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului. Introducere în arhetipologia generală*, traducere de Corina Popescu și Dan Petrescu, București, Editura Univers, 1977.

Eliade, Mircea, *Aspecte ale mitului*, București, Editura Univers, 1978.

Eliade, Mircea, *Fragmentarium*, Deva, Editura Destin, 1990.

Eliade, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.

Eliade, Mircea, *Încercarea labirintului*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1990.

Eliade, Mircea, *Mefistofel și androginul*, București, Editura Humanitas, 1995.

Eliade, Mircea, *Mitul eternei reînțarceri*, București, Editura Științifică, 1991.

Eliade, Mircea, *Nostalgia originilor. Istorie și semnificație în religie*, traducere din engleză de Cezar Baltag, București, Editura Humanitas, 2013.

Eliade, Mircea, „Oceanografie” în *Drumul spre Centru*, București, Editura Univers, 1991.

Eliade, Mircea, *Sacral și profanul*, București, Editura Humanitas, 1995.

Eliade, Mircea, *Tratat de istorie a religiilor*, București, Editura Humanitas, 1992.

Fromm, Erich, *A avea sau A fi*, traducere din engleză de Octavian Cocos, colecție coordonată de Simona Reghintovschi, București, Editura Trei, 2013.

Guénon, René, *Regele lumii*, traducere din franceză de Mihai Ungureanu și Ana-Maria Ștefan, Iași, Editura Institutul European, 2008.

Guénon, René, *Simboluri ale științei sacre*, traducere din franceză de Marcel Tolcea și Sorina Șerbănescu, București, Editura Humanitas, 1977.

Hasdeu, Petriceicu-Bogdan, *Scrieri literare, morale și politice*, II, București, Editura Fundația pentru Literatură și Artă Carol II, 1973.

Heidegger, Martin, *Ființă și timp*, traducere din germană de Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă, București, Editura Humanitas, 2003.

Husserl, Edmund, *Idei privitoare la o fenomenologie pură și la o filozofie fenomenologică*, carte apărută sub egida Societății române de fenomenologie, cu sprijinul Goethe-Institut, fondat de Ministerul German al Afacerilor Externe, cu sprijinul Allianz Cultural Foundation, Munich și Fund for Central & East European Book Projects, Amsterdam, traducere din germană de Christian Ferencz-Flatz, București, Humanitas, 2011.

Ionescu, Eugen, *Note și contranote*, București, Editura Humanitas, 1992.

Ionescu, Eugen, *Nu*, București, Editura Humanitas, 1991.

Jaspers, Karl, *Texte filosofice*, traducere de George Purdea - Goethe-Institut, fondat de Ministerul German al Afacerilor Externe, București, Editura Politică, 1986.

Jung, Gustav Carl, *Amintiri, vise, reflecții*, traducere de Daniela Ștefănescu, București, Editura Humanitas, 2010.

Kierkegaard, Søren, *Boala de moarte. Un expozeu de psihologie creștină în vederea edificării și a deșteptării*, traducere din germană, prefață și note de Mădălina Diaconu, București, Editura Humanitas, 2006.

Kierkegaard, Søren, *Jurnalul seducătorului*, traducere din daneză de Kjeld Jensen și Elena Dan, București, Editura Scripta, 1992.

Lama, Denys, „A învăța moartea pentru a trăi mai bine”, în Nicolescu, Basarab, *Moartea azi (editor)*, traducere din limba franceză de Mihaela Fătu, București, Curtea Veche, 2008.

Liiceanu Gabriel, *Despre seducție*, București, Editura Humanitas, 2013.

Maingueneau, Dominique, *Discursul literar. Paratopie și scenă de enunțare*, traducere de Nicoleta Loredana Moroșan, prefață de Mihaela Mîrțu, Iași, Editura Institutul European, 2007.

Maingueneau, Dominique, *Pragmatică pentru discursul literar. Enuțarea literară*, traducere de Rlauca-Nicoleta Balațchi, prefață de Alexandra Cuniță, Iași, Institutul European, 2007.

Marino, Adrian, *Dicționar de idei literare*, București, Editura Eminescu, 1973.

Mauron, Charles, *De la metaforele obsedante la mitul personal*, traducere din limba franceză de Ioana Bot, aparat critic, bibliografie și note pentru ediția românească de Ioana Bot și Raluca Lupu, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2001.

Nicolescu, Basarab, *Transdisciplinaritatea. Manifest*, traducere de Horia Mihail Vasilescu, Iași, Editura Polirom, 1999.

Ortega Y Gasset, Jose, *Dezumanizarea artei și alte eseuri de estetică*, ediție tradusă grație unui ajutor al Direcției generale a cărții, arhivelor și bibliotecilor din Ministerul spaniol al Educației și Culturii, traducere din spaniolă, prefață și note de Sorin Mărculescu, București, Editura Humanitas, 2000.

Paul, Patrick, „Moartea în fenomenologia viselor și problema subiectivității și a nivelurilor de realitate” în Nicolescu, Basarab, *Moartea azi (editor)*, traducere din limba franceză de Mihaela Fătu, București, Curtea Veche, 2008.

Petrescu, Camil, *Teze și antiteze*, București, Editura Minerva, 1971.

Vancea, Viola, *Hortensia Papadat-Bengescu. Universul citadin, repere și interpretări*, București, Piața Scâteii 1, Editura Eminescu, 1980.

Vartic, Mariana, *Anton Holban și personajul ca actor*, București, Piața Scâteii 1, Editura Eminescu, 1983.

Vax, Louis, *L'art e la littérature fantastiques*, Paris, Presses Universitaires de France, 1963.

Opere literare ale altor scriitori

Bacovia, George, *Plumb. Scânteii galbene*, Antologie, tabel cronologic, prefață, note și bibliografie de Adriana Miteșcu, București, Editura Albatros, 1976.

Eliade, Mircea, *La țigănci și alte povestiri*, București, Editura pentru Literatură, 1968.

Eminescu, Mihai, *Poezii*, București, Editura Paralela 45, 2012.

Gide, André, *Jurnal. Pagini alese 1889-1951*, prefață, traducere și note de Savin Bratu, București, Editura Univers, 1970.

Gide André, *Tezeu; Din file de toamnă*, traducere și prefață de Irina Eliade, București, Editura Univers, 1971.

Kafka, Franz, *Metamorfoza și alte povestiri*, traducere de Mihai Isbășescu, București, Editura Polirom, 2012.

Kafka, Franz, *Procesul*, traducere de Gellu Naum, București, Editura RAO, 2007.

Mann, Thomas, *Moartea la Veneția: nuvele*, traducere de Lazăr Iliescu și Al. Filipide, București, Editura pentru Literatură, 1965.

Mann, Thomas, *Muntele vrăjit*, traducere din limba germană de Petre Manoliu, București, Editura RAO, 2009.

Papadat-Bengescu, Hortensia, *Concert din muzică de Bach*, București, Editura Litera, 2010.

Papadat-Bengescu, Hortensia, *Drum ascuns*, București, Editura 100+1 Gramar, 1995.

Papadat-Bengescu, Hortensia, *Fecioarele despletite*, București, Editura Gramar, 1994.

Papadat-Bengescu, Hortensia, *Rădăcini*, București, Editura 100+1 Gramar, 2000.

Petrescu, Camil, *Patul lui Procust*, București, Editura Eminescu, 1978.

Sartre, Jean-Paul, *Greața*, traducere de Mircea Ivănescu, București, Editura RAO, 2005.

Umuz, „Pâlnia și Stamate”, în *Schițe și nuvele... Aproape futuriste*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Ion Pop, cu cuvânt de deschidere de Dominico Jacomo, ilustrații de Jules Perahim, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2012.

Opere despre Max Blecher

Monografii

Ailenei, Sergiu, *Introducere în opera lui M. Blecher*, Iași, Editura Alfa, 2003.

Băicuș, Iulian, *Max Blecher. Un arlechin pe marginea neantului*, București, Editura Universității, 2000.

Brăvescu, Ada, *M. Blecher – un caz de receptare problematic și spectaculos*, București, Editura Tracus Arte, 2011.

Chioresan, Anca, *Patru dimensiuni reale în irealitatea imediată. Eseu despre stratigrafia imaginarului blecherian*, Cluj-Napoca, Editura Avalon, 2015.

Glodeanu, Gheorghe, *Max Blecher și noua estetică a romanului românesc interbelic*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2005.

Mironescu, Doris, *Viața lui M. Blecher. Împotriva biografiei*, Iași, Editura Timpul, 2011.

Țeposu, Radu G., *Suferințele tânărului Blecher*, București, Editura Minerva, 1996.

Critică și teorie literară

Adamek, Diana, *Trupul neîndoielnic*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995.

Ailenei, Sergiu, *Conexiuni provizorii. Categoriile specifice ale imaginarului în literatura română*, Iași, Editura Timpul, 2001.

Ailenei, Sergiu, *Stiluri în proza interbelică*, Iași, Editura Timpul, 2000.

Balotă, Nicolae, *De la Ion la Ioanide*, București, Editura Eminescu, 1974.

Baltazar, Camil, *Evocări și dialoguri literare*, București, Editura Minerva, 1974.

Băicuș, Iulian, *Dublul Narcis*, București, Editura Universității, 2004.

Călinescu, Matei, *Fragmentarium*, Cluj, Editura Dacia, 1973.

Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, București, Editura Humanitas, 1999.

Constantinescu, Pompiliu, *Romanul românesc interbelic*, București, Editura Minerva, 1977.

Constantinescu, Pompiliu, *Scrieri*, I, București, Editura pentru Literatură, 1967.

Corobca, Liliana, *Personajul în romanul românesc interbelic*, București, Editura Universității, 2003.

Craia, Sultana, *Fetele orașului*, București, Editura Eminescu, 1988.

Crohmălniceanu, Ov. S., *Istoria literaturii române între cele două războaie mondiale*, I, București, Fundația România Literară, 1967.

Demetriade-Bălăcescu, Lucia, *Destăinuiri anti-literare*, București, Editura Litera, 1979.

Dumitru, Irimia, „Max Blecher – între metafora zborului și metafora noroiului”, în *Introducere în stilistică*, Iași, Editura Polirom, 1999.

Florescu, Nicolae, *Profitabila condiție*, București, Editura Cartea Românească, 1983.

Heinrich, Alfred, *Peregrinările căutătorului de ideal. Inadaptare și alienare în literatură*, Timișoara, Editura Facla, 1984.

Ionescu, Eugen, *Război cu toată lumea*, I, II, București, Editura Humanitas, 1992.

Iosifescu, Silvian, *Reverberații*, București, Piața Scâteii 1, Editura Eminescu, 1981.

Lovinescu, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Editura Librăriei Socec & Co, S. A, 1937.

M. Blecher, *mai puțin cunoscut* - Corespondență și receptare critică -, ediție întocmită de Mădălina Lascu, prefată de Ion Pop, București, Editura Hasefer, 2000.

Micu, Dumitru, *În căutarea autenticității*, II, București, Editura Minerva, 1994.

Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe, eseu despre romanul românesc*, , III, București, Editura Minerva, 1983.

Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române: 5 secole de literatură*, Pitești, Paralela 45, 2008.

Negoitescu, Ion, *Istoria literaturii române*, București, Editura Minerva, 1991.

Pamfil, Alina, *Spațialitate și temporalitate. Eseuri despre romanul românesc interbelic*, Cluj, Editura Dacopress, 1993.

Perpessicius, *Opere*, II, București, Editura Minerva, 1975.

Pillat, Dinu, *Mozaic istorico-literar*, București, Editura Albatros, 1998.

Pop, Ion, „Studiu introductiv” la *Max Blecher, mai puțin cunoscut*, București, Editura Hasefer, 2000.

Protopopescu, Al., *Volumul și esența*, București, Editura Eminescu, 1972.

Șuluțiu, Octav, *Scriitori și cărți*, București, Editura Minerva, 1974.

Articole în publicații

Bogza, Geo, „Cartea lui Max Blecher”, în *Vremea*, nr. 424 din 9 februarie 1936.

Brăvescu, Ada, „Întâmplări în irealitatea imediată sau modelul narativ al identității”, în *Tribuna*, nr. 146 din 1-15 octombrie 2008.

Goldiș, Alex, „Note despre poetica lui Max Blecher”, în *Cultura*, nr. 378 din 14 iunie 2012.

Ionescu, Eugen, „Anul literar 1936”, în *Facla*, nr.1780 din 2 ianuarie 1937.

Lavric, Sorin, „Cronica Ideilor: Fatalitatea seducției”, în *România literară*, nr.7 din 2007.

Mihailov, Mihaela, „Inimi cicatrizate: abces afectiv”, în *Suplimentul de cultură*, nr. 101 din 4 noiembrie 2006.

Pefți-Dobre (Ciobotaru), Anamaria, „Transdisciplinaritatea – necesitate a educației contemporane”, în *Filologie și didactică. Lucrările Colocviului Societății de Științe Filologice din România*, coord. Aida Todî, București, Editura Universitaria, 2011.

Pefți-Dobre (Ciobotaru), Anamaria, „Construcții paratopice în romanele lui Max Blecher” în *Studii de literatură și critică literară*, coord. Paul Dugneanu, Editura Universitaria, București, 2013.

Pefți-Dobre (Ciobotaru), Anamaria, „Sentimentul morții și conștiința sinelui”, <http://www.e-reporter.ro/sentimentul-morții-si-conștiinta-sinelui-in-opera-lui-max-blecher>, 26 martie 2013.

Pefți-Dobre (Ciobotaru), Anamaria, „Sentimentul morții și conștiința sinelui în opera lui Max Blecher”, în *Text / Imagine / Metatext*, nr.1 (38), Anul XI, ISSN: 1584-1189, Constanța, Editura Ex Ponto, ianuarie – martie, 2013.

Pefți-Dobre (Ciobotaru), Anamaria, „Receptarea critică a operei narative a lui Max Blecher”, în *Text / Imagine / Metatext*, nr.2 (43), Anul XII, ISSN: 1584-1189, Constanța, Editura Ex Ponto, aprilie – iunie, 2014.

Pefți-Dobre (Ciobotaru), Anamaria, „Psihocritica - metodă de analiză a romanelor lui Max Blecher”, în *Metamorfoze. Revistă de studii clasice*, nr. 4, ISSN: 2247-3394, Constanța, Societatea de Studii Clasice, mai 2014.

Pefți-Dobre (Ciobotaru), Anamaria, „Self-searching in Max Blecher's Novels”, în *Limbă și Literatură – Repere identitare în context european, Selected papers of the 11 th International Conference of the Faculty of Letters*, nr. 14, indexata în EBSCO, INDEXCOPERNICUS, DOAJ, SCPIO, Pitești, Universitatea din Pitești, 2014.

Pefți-Dobre (Ciobotaru), Anamaria, „The Theme of Death and of the Self in Max Blecher's Works” în *Analele Universității Ovidius*, Seria Științe Economice, număr special, cu tema „Economie și societate”, publicație indexată în RePEc, DOAJ, EBSCO și CABELL, septembrie 2014.

Pefți-Dobre (Ciobotaru), Anamaria, „The identity of paratopie in Max Blecher's novels” în *Analele Universității Ovidius*, Seria Științe Economice, număr special, cu tema „Economie și societate”, publicație indexată în RePEc, DOAJ, EBSCO și CABELL, septembrie 2014.

Pefți-Dobre (Ciobotaru), Anamaria, „*Vizuina luminată* sau discurs despre degradare și descompunere ca efecte ale suferinței”, lucrare susținută în cadrul Sesiunii anuale de Comunicări Științifice ale studenților, masteranzilor și doctoranzilor – *Text: Organizare, Argumentare, Interpretare*, ediția a XII-a, Constanța, Universitatea „Ovidius”, 15-16 mai, 2015.

Pefți-Dobre (Ciobotaru), Anamaria, „*Obsessive Metaphors of the Immediate Unreality in Max Blecher's Prose*”, lucrare susținută în cadrul Conferinței Internaționale *Limbă și Literatură – Repere identitare în context european*, Pitești, Universitatea din Pitești, 12-14 iunie 2015.

Pefți-Dobre (Ciobotaru), Anamaria, „Personajul blecherian sau ipostaza de *a fi-întru-moarte*”, în *Caiete Critice*, nr. 5 (331) 2015, ISSN: 1220-6350, București, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2015.

Răsuceanu Andreea, „Teatru-muzeu Max Blecher”, în *Observatorul Cultural*, nr. 778 din 26 iunie 2015.

Surse internet

<http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2009Noiembrie/BravescuAda>, data accesării: 13 martie 2014.

<http://www.wikiart.org/en/paintings-by-style/expresionism/4>, accesări: 12 aprilie 2015, 27 mai 2015, 19 iulie 2015.

<http://www.wikiart.org/en/edvard-munch>, accesări: 20 aprilie 2015, 27 aprilie 2015, 3 mai 2015, 10 mai 2015, 27 mai 2015, 28 mai 2015.

<https://costintuchila.wordpress.com/2010/08/03/peisajulantropomorf/pictura-flamanda-joos-de-momper-cele-patruanotimpuri>, data accesării: 5 mai 2015.

<http://revistacultura.ro/nou/2012/06/note-despre-poetica-lui-max-blecher/>, data accesării: 29 mai 2015.

<http://www.observatorcultural.ro/Teatrul-muzeu-Max-Blecher>, data accesării: 30 mai 2015.

<http://www.wikiart.org/en/jean-arp>, data accesării: 1 iunie 2015.

<http://www.wikiart.org/en/endre-balint>, data accesării: 2 iunie 2015.

<http://www.wikiart.org/en/salvadore-dali>, accesări: 8 iunie 2015, 20 iunie 2015.

<http://www.wikiart.org/en/sabin-balasa>, data accesării: 19 iunie 2015.

http://galerie.liternet.ro/inimi_cicatrizate/Inimi_cicatrizate_004#f, data accesării: 20 iulie 2015.

<http://www.voci.ro/estetica-nudului-pictura-romaneasca/lucia-balacescu-demetriade-seherezada/>, data accesării: 22 iulie 2015.

http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/bolile-fizice-i-psihiice-care-au-suferit-zece-scriitorii-englezi-celebri, data accesării: 27 iulie 2015.

<http://www.cinemagia.ro/stiri/radu-jude-adapteaza-inimi-cicatrizate-romanul-scriitorului-max-blecher-24083/>, data accesării: 30 iulie 2015.

<http://www.wikiart.org/en/edgar-degas>, data accesării: 1 august 2015.

<http://www.wikiart.org/en/search/dali/13>, data accesării: 2 august 2015.